

En el “Llibre d’Homes” de la Venerable Congregació dels Dolors, fundada a Mataró l’any 1693, hi trobem un minuciós ritual, amb el títol «Modo de ordenar la Congregació en lo die que va a la Professó».

Hi són previstos tots els detalls necessaris per a la bona presentació i comportament dels congregants. El llibre es conserva al Museu Arxiu de Santa Maria.

UN RITUAL DEL SEGLE XVIII DE LA PROCESSÓ DELS DOLORS

A Mataró, la processó de la congregació dels Dolors es celebrava el Dijous Sant, al vespre, i el Divendres Sant, també al vespre, i sortia la de la confraria del Sant Crist de la Puríssima Sang.

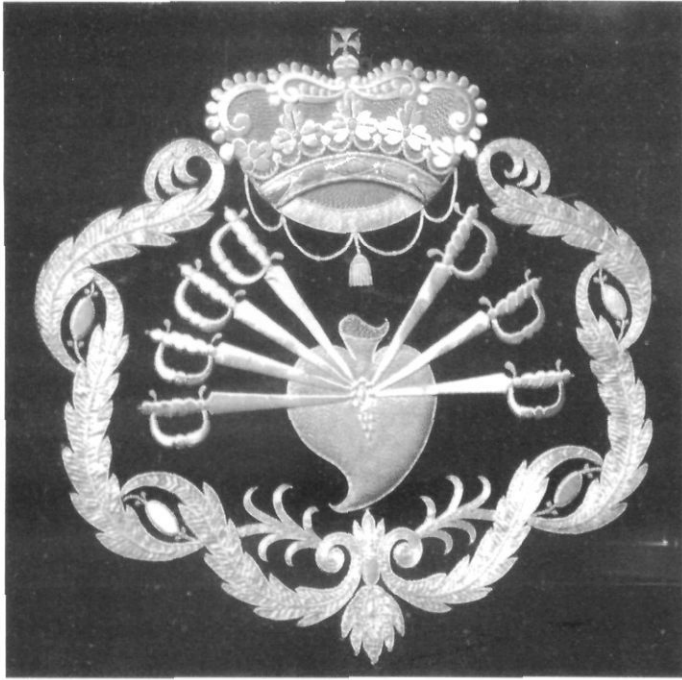
Ens consta també que durant el segle XVIII, a l’alba del Diumenge de Pasqua, la confraria de la Soledat, «de nobles y gaudins», organitzava la processó de l’«Encuentro». Del portal gran de l’església sortia una processó eucarística, amb la custòdia, i del portal xic, la comitiva que acompanyava la Mare de Déu de l’Alegría. Les dues processons es trobaven a la plaça Gran i, fetes les cerimònies de salutació, tornaven juntes a l’església de Santa Maria, on es celebrava l’ofici pasqual.

En la processó del Dijous Sant, de la Congregació dels Dolors, es portava en el misteri una imatge de la Mare de Déu, dreta, que es guardava tot l’any a la casa de la família Xammar, a les Espenyes. Aquesta imatge es traslladava a Santa Maria per poder ésser col·locada a l’altar major el Divendres de Passió, ja que els fidels que

Part escultòrica de l’antic misteri de la Mare de Déu dels Dolors (segle XVIII).

Museu Arxiu de Santa Maria.
Fotografia Miquel Sala.

Brodats pertanyent a l'antic misteri de la Mare de Déu dels Dolors, amb l'emblema de la congregació (segle XIX). Museu Arxiu de Santa Maria. Fotografia Miquel Sala.

1804, que a un costat té brodat el cor travessat per set espases, emblema de la Congregació dels Dolors, i a l'altre el seu lema: *Congregavit nos in unum Mariae Dolor*. A l'escala del cor és exposada la creu dels Improperis, que el ritual anomena «Creu de Penitències», i una mostra de les cadenes que alguns congregants portaven a la processó.

També s'han conservat les set banderes, anomenades sibil·les, que foren renovades durant el segle XIX, i restes de les més antigues, de tela pintada. Cada una de les banderes o sibil·les té brodat un text evangèlic, al·lusiú als Dolors de Maria. A la primera hi ha el cor només amb una espasa, la segona en té dues i així fins a les set del darrer misteri de la Corona Dolorosa. Les sibil·les antigues, del segle XVIII, a més del text evangèlic, porten un vers al·lusiú a cada un dels Dolors de Maria.

El fet que aquestes banderes s'anomenessin sibil·les, ens fa pensar que, possiblement, en una època anterior portessin inscripcions relacionades amb els oracles sibil·lins. Sabem que el «Cant de la Sibil·la», que encara s'interpreta a Mallorca la nit de Nadal, s'havia interpretat també en la Setmana Santa. Sant Agustí va considerar els

en gran nombre assistien a la Funció dels Dolors no cabien a la capella pròpia i omplien la nau de l'església. Segons testimoni del senyor Lluís Banchs, que fou fuster de l'església de Santa Maria, la imatge es traslladava de can Xammar a Santa Maria, coberta amb un drap negre, en un baiard portat per dos operaris fusters; a ell, encara aprenent, li feien portar un ciri encès per acompanyar-la fins a Santa Maria. Els desgraciats fets de 1936-39 ocasionaren la pèrdua d'aquesta imatge, de la qual no es conserva cap fotografia.

Una anotació en l'esmentat «Llibre d'Homes», indica que l'«enramada» d'aquest misteri es féu l'any 1761 i que costà vuitanta lliures i que les «capsas» per conduir-lo en costaren dotze. Per enramada, terme mariner, hem d'entendre l'estructura del misteri, ja que aquesta paraula, segons una de les accepcions del *Diccionari Fabra*, significa l'esquelet o estructura d'una nau. L'enramada anava coberta per una draperia de seda i vellut negres, amb sumptuosos brodats. Les «capsas» o capçals, són els travessers de fusta que servien perquè sis congregants poguessin portar el misteri.

La part escultòrica d'aquest misteri, la creu i els brodats són avui al Museu Arxiu, exposats al cor de la Capella dels Dolors, on també es conserva el guió, o estendard, renovat l'any

Guió de la Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors (1804).

Museu Arxiu de Santa Maria. Fotografia Miquel Sala.

Creu dels impropèris (c.1940).
 Museu Arxiu de Santa Maria.
 Fotografia Miquel Sala.

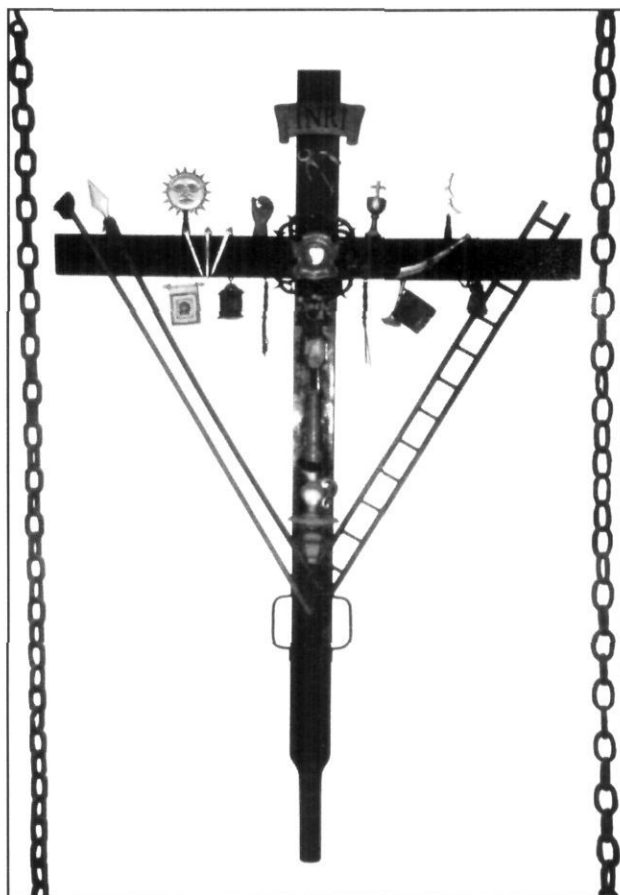
oracles de les sibil·les, d'origen pagà, com una revelació paral·lela a la dels profetes bíblics, manifestant així que el missatge cristià s'anhelava a tot el món. La litúrgia ens posa com a testimonis del Dia del Judici, David amb Sibil·la, en la famosa seqüència de difunts, posada ara com a himne en la «Litúrgia de les Hores» dels darrers dies de l'any. A la Capella Sixtina del Vaticà, Miquel Àngel les pintà a la volta amb el mateix rang que els profetes, i al cor renaixentista de la catedral de Sant Bertran de Comenge trobem dotze sibil·les, el mateix nombre dels profetes bíblics. Cada sibil·la porta el seu nom en el basament i, a les mans, mostren símbols cristians, alguns d'ells clares referències a la Passió de Jesucrist.

El ritual de la processó dels Dolors de la Congregació de Mataró, comença amb aquesta advertència: «Serà de molta utilitat traurer lo Misteri de dins la Capella, antes de dar atxas e impropèris, pues aguardanse al últim traurer dit Misteri, és motiu de trencarse la Congregació, per anar sempre marxant, y lo Misteri costa molt de traurerse.»

El misteri es col·locava junt al cancell d'entrada a l'església pel creuer, o sigui davant el portal Xic, i quedava enfront del «Monument» que es feia a l'altar del sant Crist de la Puríssima Sang, situat a l'altre extrem del creuer, on ara hi ha el portal que dona a l'Hort del Rector.

Deixat el «Misteri fent cara al Monument», dins la Capella dels Dolors, s'organitzava la comitiva i es repartien les atxes a canvi d'un número que s'havia distribuït prèviament. Segueix el ritual: «Mentre se distribuïran las atxas, altres dos congregants baxaran a la Sepultura, ahont, posats los impropèris per son ordre, los entregaran als assenyalats per aportarlos, junt ab lo escut deuran lligarse al bras esquerra, al mateix temps, en la Sacristia, se descalsaran los qui deuran aportar lo Guió, Creu de Penitències y demás creus, als quals los lligaran las cadenas com y també al qui portarà lo Sant Cristo y calavera, en la Sepultura.»

Els impropèris que es portaven a la processó, a més dels indicats, eren els següents: calze, mà, columna, assots, corona d'espines, canya, gerro, verònica, claus, martell i estenalles, esponja, daus, llança, rètol, sol, lluna, escala i cor. Seguia als portadors dels impropèris la «Creu de Penitències», amb un congregant a cada costat, les set creus

grans dels penitents, quatre cantors i els guiadors del misteri. A cada costat dels qui portaven els impropèris es col·locaven els congregants que portaven les atxes; era previst que fossin vuitanta-tres i, si eren més, s'havien de posar al costat dels qui portaven cadenes i, en cas de ser menys, es disposava la forma en què s'havien de suprimir alguns dels impropèris. Per aquest motiu, s'insistia que els congregants tinguessin amb antelació el «número», per tal de saber el nombre d'assistents a la processó.

Es detalla la missió dels zeladors amb aquestes normes: «Sentats tots aixís, se farà luego per los zeladors una revista de tots los congregants, mirant si aporten guans y sabatas negras, lo escut si est ab las set espasas, si los Rosaris son la Corona dels Dolors y si van ab la vesta segons manan las constitucions, y esmenat quant se dega, y encesas las atxas, essent ja temps, se començarà lo primer vers de la prosa, estan tots arrodillats.»

Aquesta «prosa» o seqüència era el cant del *Stabat Mater*, que s'executava durant el curs de la processó, que sortia de la Capella dels Dolors, precedida per l'«andador» de la Congregació, el guió i els congregants, segons l'ordre indicat anteriorment.

El misteri de la Mare de Déu dels Dolors
al carrer Nou (1950).

Entre els portants Antoni Comas,
Joaquim Fernández, Lluís Rabassa,
Francesc Llobet i Lluís Hugas.

Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges.

El ritual detalla minuciosament la missió dels zeladors, d'aquesta forma: «Dos dels zeladors aniran sempre davant, y no ab pressa, y més poch y apoch, fins compregan ha acabat de eixir de la Capella tota la Congregació. Altre zelador quedarà en la capella fins estiga fora tota la Congregació, essen a càrrec de est lo disposarla.»

Formada la comitiva, la processó amb el misteri es dirigia a la nau central del temple per poder sortir per la porta principal. Com sigui que havia de passar pel davant del «Monument», es disposava: «Altre zelador estarà davant lo altar major, en lloch se fan las genuflexions davant lo Monument, per cuydar estas se fassen com se dehuen, y de que las cadenas no impedescan lo girarse los que las aportan.»

Sortida la congregació al carrer, s'indica: «Estos dos zeladors últims, després de cumplerts a estos primers encàrrechs, aniran corren ab pas lento tota la Congregació, per observar si cosa hi ha que esmenar y, cansats de esto, aniran a llevarne un dels de davant del Guió, per que fasse lo mateix. Cuydian sempre los Zeladors que corren la Congregació que, en las cantonadas de Carrers, las cadenas no embàrrasien lo caminar als que las aportan. El cuydiado de estos zeladors, serà pendrer las atxas o impropèris a qualsevol congregant vingue alguna necessitat en lo discurs de la professó, pero jamay dixia la Vara, pues ab est Senyal sabrà quan retornia lo congregant ahon deu acudir per recobrar la atxa, o impropèri, ha deixat.»

Finalitzat el curs de la processó, la congregació amb el misteri entrava a l'església dirigint-se a la Capella dels Dolors. Igualment com a la sortida, es donen les normes per fer la genuflexió al «Monument», posant «primerament las dos rodillas en terra, después una sola.»

Reunida, dins la Capella dels Dolors, tota la Congregació junt amb el misteri, es tancaven les portes i es cantava la *Salve* amb l'oració *Respice quaesemus Domine*, pròpia d'aquests dies sants.

Després, un prevere donava les gràcies als congregants per la seva assistència i els acomiadava.

Tot i que no precisa la font d'aquesta notícia, l'historiador Francesc de Cabanyes, en el *Bloc Mataroní* de l'any 1925, dona com a data de l'inici d'aquesta processó de la Congregació dels Dolors, l'any 1721.

Després de la guerra de 1936-39, es reprengueren les processons del Dijous i el Divendres Sant, a les quals, ja d'antic, s'havien agregat altres confraries amb els seus misteris. L'any 1956, amb motiu de la reforma de la litúrgia de la Setmana Santa, es considerà que s'havia de reservar el Dijous Sant per al culte eucarístic, i amb llicència del bisbat, es féu una sola processó el Divendres Sant, a la qual assistiren totes les confraries de les dues parròquies que durant aquells anys hi havia a Mataró. Aquesta processó, per acord entre la comissió de confraries i els rectors de les parròquies mataronines, fou suprimida l'any 1971.

Durant dos-cents cinquanta anys, amb comptades excepcions, la processó complí la seva missió de recordar als fidels els misteris de la Passió i Mort de Jesucrist, acompanyat sempre per Maria Dolorosa. Eren temps en què el poble no comprenia els actes litúrgics que es feien en llatí, cosa que ocasionà que la participació en els misteris seguís dos camins diferents, els clergues en les celebracions litúrgiques, i els fidels en els actes de pietat.

La reforma litúrgica, iniciada per Pius XII, continuada en el concili convocat per Joan XXIII i promulgada per Pau VI, ha facilitat als fidels la plena participació en la litúrgia, en poder sentir en la llengua pròpia la proclamació de les lectures bíbliques, el relat de la Passió del Senyor i les pregàries, deixant en segon terme els actes de religiositat popular. El catecisme de l'Església catòlica de Joan Pau II ho indica clarament en el número 1.675, «la litúrgia, per la seva naturalesa, els sobrepassa moltíssim.»

Rafael Soler i Fonrodona

La processó del Divendres Sant a Mataró, tal com era fins a l'any 1970.

Fotografies Santi Carreras (c.1958),
cedides per l'autor al Museu Arxiu de Santa Maria.
MASMM. Arxiu d'Imatges.

Els Armats. Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors. Parròquia de Santa Maria.

Els Armats. Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors. Parròquia de Santa Maria.

L'Oració a l'Hort de Getsemani. Tercer Orde de Sant Francesc.

La Coronació d'espines. Antics Alumnes dels Germans Maristes.

Jesús Natzarè. Círcol Catòlic.

Mare de Déu de l'Esperança. Parròquia de Sant Josep.

Jesús amb la seva Santíssima Mare. Antics Alumnes de l'Escola Pia de Santa Anna.

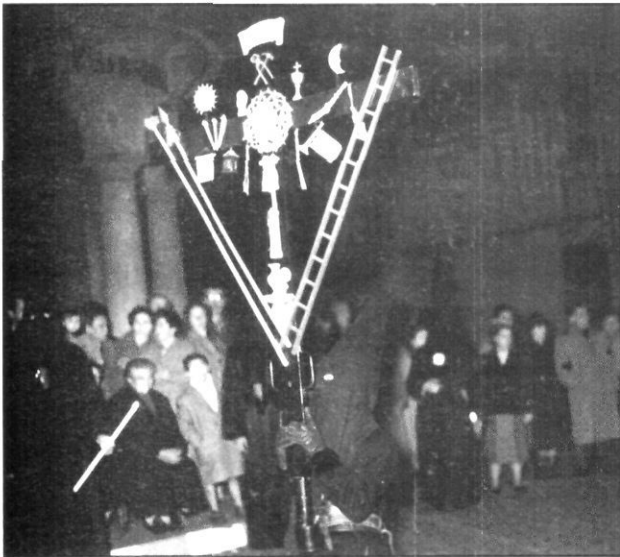
La Verònica. Antics Alumnes del col·legi Salesià.

Sant Crist de l'Agonia. Parròquia de Sant Josep.

Sant Crist de la Puríssima Sang. Parròquia de Santa Maria.

Creu dels Improperis. Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors. Parròquia de Santa Maria.

Mare de Déu dels Dolors. Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors. Parròquia de Santa Maria.

El Sant Sepulcre. Parròquia de Sant Josep.

La Soledat. Confrària de la Soledat. Parròquia de Santa Maria.